

Biannual Journal of
Metaphysical Investigations,
Vol.7, No. 13, Spring & Summer
2026, pp 301-323

An Analysis of the Awareness Arising from Near-Death Experience (NDE) in Life Improvement from Betty Eadie's Perspective¹

Mohammad Hosein Kiani²

Abstract

The near-death experience (NDE) is a psycho-metaphysical phenomenon that raises new questions in religious and spiritual studies, often leading to a desire for spiritual transformation aimed at improving life. Betty Eadie's thought centers on this approach. This paper asks: How valid is the awareness that Eadie claims to have gained through her NDE, which underpins her views on life improvement? First, an interpretation of Eadie's experience is presented, portraying the awareness derived from NDE as an expanded form of consciousness. This leads to a perspective on the relationship between awareness and healing—especially through her ontological views on “positive and negative energy” and “healing power,” both of which are central to her thought. However, Eadie's approach is questionable on two fronts. Methodologically, she interprets her lived experience within the New Age spirituality paradigm, which presents epistemological issues and blurs the boundary between personal and universal awareness. From a reasoning perspective, her view suffers from fallacies, especially the unjustified generalization of personal experience to universal human life. These critiques do not negate the significance of her account but invite a critical examination of its foundations. In sum, the paper

¹ . **Research Paper**, Received: 12/7/2025; Confirmed: 22/5/2026.

² . Assistant Professor, Department of Philosophy and Theology, Faculty of Islamic Studies, Ahl al -Bayt International University, Tehran, Iran. (kiani61@yahoo.com).

explores both the promise and the limitations of Eadie's awareness-based approach to life transformation through NDE.

Keywords: Spirituality, Experience, Personal Transformation, Healing, New Age, Fallacy.

Introduction

Betty Jean Eadie is a spiritual author and thinker, born in 1942 in the state of Nebraska, United States. She has published numerous works with a spiritual theme, many of which are inspired by her near-death experiences (NDEs). Eadie recounts that her first such experience occurred while she was a student at St. Francis Indian School, when she contracted severe pneumonia. As her condition deteriorated and physicians abandoned hope for her recovery, she underwent what she describes as an extraordinary experience. Her most significant experience, however, occurred at the age of thirty-one, on November 18, 1973, when she suffered massive hemorrhaging following surgery and experienced clinical death. According to Eadie, this event became the catalyst for a profound personal transformation, providing her with a new perspective on how life should be lived. Indeed, the separation of her spirit from her body, her presence in another realm, her passage through multiple stages, and her eventual return to earthly life constitute the central narrative of her most influential book, *Embraced by the Light*.

On the other hand, accounts of near-death experiences (NDEs) are by no means unique to the contemporary era. For example, in *The Republic*, Plato recounts the story of a soldier named Er, who relates memories of such an experience. Likewise, certain works of art appear to reflect insights derived from NDEs. A notable example is Hieronymus Bosch's *Ascent of the Blessed*, which depicts a tunnel of light surrounded by diverse imagery that corresponds to many of the recurring elements reported by NDE experiencers. Furthermore, numerous influential works have been written on the subject of NDEs, including *Life after Life* by Raymond Moody, *Return from Tomorrow* by George Ritchie, and *Saved by the Light* by Dannion Brinkley, among others. Betty Eadie, however, distinguishes herself not only by narrating her experience in an engaging, story-like style accessible to a broad readership, but, more importantly, by presenting the near-death experience (NDE) in relation to spirituality, portraying it as a pathway to personal transformation and the enhancement of human life.

Discussions

The central research question of this article is as follows: To what extent is the body of knowledge that Betty Eadie derives from her near-death

experience—and upon which she constructs her vision of personal growth and the improvement of human life—credible and epistemically justified? This issue has not previously been subjected to systematic scholarly investigation. The article advances the hypothesis, employing a library-based research method and an analytical-critical approach that Eadie's interpretation of her experience extends beyond the experiential domain to formulate a comprehensive worldview that establishes a relationship between consciousness and healing. Accordingly, the article first reconstructs Eadie's perspective, demonstrating how her personal experience is expanded into a universal form of knowledge that offers a framework linking consciousness with well-being and recovery. This framework is particularly evident in her ontology of positive and negative energies and in her conception of healing power. The article then argues that this perspective is open to serious criticism on several grounds. First, Eadie's methodology for extending a private experience into universal knowledge is rooted in the paradigm of New Age Spirituality, a framework that gives rise to significant epistemological problems. Second, the generalization of an individual experience into universal propositions relies upon several forms of logical fallacy. More specifically, the weaknesses of this approach become apparent in its unwarranted generalization of its claims and practical recommendations.

Betty Eadie's interpretation of the near-death experience (NDE) represents an individual attempt to transform a deeply personal experience into a comprehensive body of knowledge from which she derives a system for personal transformation and the enhancement of human life, particularly in relation to self-help, mind-body healing, and the search for meaning in suffering and pain. This orientation is especially evident in her interpretation of such concepts as positive and negative energies, the divine self, and the inner power to manage illness, reflecting an approach that emphasizes the spiritual capacities of human beings to achieve a balanced and meaningful way of life. Within this framework, the good life is attained through the conscious cultivation of positive energy, an awareness of the role of divine light, and the restoration of the individual through reconnecting with the transcendent dimension of the divine self.

Conclusion

By advancing this framework, Eadie seeks to provide her readers with a vision of the relationship between human beings and reality, while offering an account of the meaning and purpose of life. Nevertheless, this perspective

is subject to several significant criticisms. First, despite the compelling nature of Eadie's experience, its interpretation and conceptualization are firmly situated within the framework of New Age Spirituality. Although this spiritual movement draws upon elements of traditional religions, Eastern mysticism, psychology, and occasionally scientific terminology, it is fundamentally eclectic and syncretic in structure. Owing to its lack of a coherent philosophical foundation, it is characterized by conceptual ambiguity, methodological imprecision, and epistemological deficiencies. For example, many of the key concepts Eadie employs to explain her experience—such as the divine self, spiritual healing, and the integration of body, mind, and spirit—lack precise definitions, clearly delineated conceptual boundaries, and empirical testability. These notions appear to function more as evocative and emotionally persuasive expressions than as explanatory or theoretical concepts; consequently, they are better understood as metaphors or personal beliefs than as epistemically assessable categories. In evaluating Eadie's experience, it is essential to avoid the unwarranted generalization of subjective inner experiences to the nature of reality as a whole or to humanity at large. An individual's encounter with a particular form of consciousness or spiritual experience does not, by itself, establish a universal or objectively valid reality. Accordingly, the second major criticism concerns the argumentative structure of Eadie's account. On the basis of her personal experience, she advances broad prescriptions and universal claims regarding human nature, the structure of the universe, the process of inner healing, and even judgments concerning good and evil. Such reasoning, however, is vulnerable to the fallacy of hasty generalization and to the conflation of subjective experience with rational argumentation. For instance, the mere perception of light or the experience of union with a higher self during a particular NDE cannot serve as sufficient evidence for claims about the ultimate nature of reality or for prescribing a universal spiritual path. Furthermore, an excessive reliance on subjective inner experience—without reference to rational criteria or coherent intellectual traditions—may lead to subjectivism, radical relativism, or even self-deception.

References

- Eadie, Betty. (2008). *Embraced by the Light*, Farideh Mahdavi Damghani, Vol. 1. Tehran: Tir Publishing. (In Persian)
- Eadie, Betty. (2008). *Embraced by the Light*, Farideh Mahdavi Damghani, Vol. 2. Tehran: Tir Publishing. (In Persian)
- Eadie, Betty. (2008). *Embraced by the Light*, Farideh Mahdavi Damghani, Vol. 4. Tehran: Tir Publishing. (In Persian).

تحلیلی بر آگاهی برآمده از تجربه نزدیک به مرگ (NDE) در بهبود زندگی از منظر بتی ایدی^۱

محمدحسین کیانی^۲

چکیده

«تجربه نزدیک به مرگ» امری روان‌شناختی-متافیزیکی است که مسائل جدیدی را برای مطالعات دینی-معنوی پیش می‌کشد؛ چنانکه تمایل به تحول معنوی در راستای بهبود زندگی از پیامدهای آن است و اندیشه ایدی نیز دایرمدار شرح همین رویکرد محسوب می‌شود. از این‌رو، پرسش مقاله این است که «آگاهی ای که ایدی از تجربه خود به دست آورده و بر پایه آن به ارائه دیدگاه‌هایی برای بهبود زندگی می‌پردازد، تا چه اندازه معتبر است؟» بدین‌سان در گام نخست، قرائتی از تجربه ایدی ارائه می‌شود که در آن، آگاهی حاصل از NDE بسان آگاهی فراگیر بسط یافته و رهیافتی در نسبت «آگاهی و بهبودی» شکل می‌گیرد؛ به‌ویژه در تبیین هستی‌شناسی «انرژی مثبت و منفی» و «قدرت شفادهی» که از عناصر محوری اندیشه او هستند. با این حال، نگرش ایدی دست کم از دو جنبه محل تردید است: نخست، از منظر روش‌شناسی. زیرا تجربه زیسته خود را در چارچوبی متعلق به پارادایم معنویت عصر جدید تفسیر می‌کند؛ رویکردی که واجد اشکالات معرفت‌شناختی است و موجب خلط مرز تجربه فردی با آگاهی عام می‌شود. دوم، از حیث استدلالی. زیرا این

۱. مقاله پژوهشی، تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۴/۲۱ تاریخ تایید علمی: ۱۴۰۵/۳/۱.

۲. استادیار گروه فلسفه و کلام، دانشکده مطالعات اسلامی، دانشگاه بین‌المللی اهل بیت، تهران، ایران.
(Kiani61@yahoo.com)

رهیافت مبتلا به مغالطاتی است که بیش از همه در تعمیم‌پذیری ناموجه احکام و توصیه‌هایی برخاسته از تجربه فردی به کل زیست انسانی آشکار می‌شود.

واژگان کلیدی: معنویت، تجربه، تحول شخصی، شفادهی، عصر جدید، مغالطه.

۱. مقدمه

بتی جین ایدی (Betty Jean Eadie) نویسنده و ایده‌پرداز معنوی است که در سال ۱۹۴۲ میلادی در آمریکا، ایالت نبراسکا (Nebraska) به دنیا آمد. از او آثار متعددی با درون‌مایه معنوی و متأثر از تجربه نزدیک به مرگ (Near-death experience (NDE)) منتشر شده است. ایدی گزارش می‌دهد که اولین تجربه را در زمان تحصیل در مدرسه سنت فرانسیس (St Francis Indian School) و به‌هنگام ابتلا به بیماری ذات‌الریه کسب کرده است؛ زمانی که بیماری او وخیم می‌شود و پزشکان از مداوای او قطع امید می‌کنند. اما مهم‌ترین تجربه او در ۳۱ سالگی و به تاریخ ۱۸ نوامبر ۱۹۷۳ میلادی است؛ هنگامی که پس از عمل جراحی دچار خونریزی شدیدی می‌شود و مرگ را تجربه می‌کند. این پیشامد، به زعم ایدی، عاملی برای تحول شخصی او شده و رهیافت جدیدی به چگونگی زیستن پیش می‌نهد. در واقع، جدایی روح از بدن و حضور در دنیایی دیگر و طی مراحل متعدد و بازگشت مجدد به این دنیا، مفاد مهم‌ترین کتاب او با عنوان «در آغوش نور» (Embraced by the Light) است. از سوی دیگر، گزارش‌های متنوع از NDE مسئله‌ای مربوط به زمانه اکنون نیست. برای نمونه، افلاطون در رساله جمهوری درباره سربازی به‌نام ار (Er) سخن می‌گوید که خاطرات مربوط به این گونه از تجربیاتش را گزارش می‌دهد. چنانچه برخی آثار هنری، انعکاسی از آگاهی‌های برآمده از تجربیات است. برای نمونه، هیرونیموس بوش (Hieronymus Bosch) در اثر «عروج نیکان» (Ascent of the Blessed) تونلی از نور با حواشی گوناگون را ترسیم می‌کند که مجموعه‌ای از عناصر متنوع در گزارش تجربه‌گران را نمایش می‌دهد. ضمن آنکه آثار متنوعی درباره NDE تالیف شده است: رساله «زندگی پس از زندگی» (

تحلیلی بر آگاهی برآمده از تجربه نزدیک به مرگ (NDE) در بهبود زندگی از منظر بتی ایدی / کیانی / ۲۰۷

Life after Life اثر ریموند مودی (Raymond Moody)، «بازگشت از فردا» (Return from Tomorrow) از جرج ریچی (George Ritchie)، «نور نجات بخش» (Saved by the light) توسط دانیون برینکلی (Dannion Brinkley) و ... بتی ایدی علاوه بر اینکه تجربه‌اش را در ژانری داستان گونه و همه‌پسند بیان می‌کند، و مهم‌تر، اینکه NDE را در نسبت با معنویت، بسان رهیافتی برای تحول شخصی و بهبود زندگی قرار می‌دهد.^۱ از همین رو، پرسش مقاله حاضر این است: آگاهی ای که ایدی برآمده از تجربه‌اش به دست می‌دهد و بر اساس آن به ارائه اندیشه خود پیرامون بهبود زندگی می‌پردازد، تا چه اندازه معتبر و موثق است؟ این مسئله مسوق به سابقه نیست و فرضیه مقاله نیز به شیوه مطالعه کتابخانه‌ای و روش تحلیلی-انتقادی استوار است. از اینرو ابتدا خوانشی از ایدی بیان می‌کنیم که طی آن، تجربه در قالب آگاهی فراگیر بسط یافته و رهیافتی را در نسبت «آگاهی و بهبودی» فراهم می‌آورد. این رهیافت به‌ویژه در تبیین هستی‌شناسی «انرژی مثبت و منفی» و «قدرت شفادهی» آشکار می‌شود. سپس، نشان خواهیم داد که این نگرش از چند منظر محل تردید است. از یک سو، متدولوژی ایدی در بسط تجربه به آگاهی کلی، مبتنی بر پارادایم معنویت عصر جدید (New Age Spirituality) است. این روش نیز خطاهای معرفت‌شناختی فراوانی را

۱. بتی ایدی پس از تجربه‌اش، درباره مسائل متنوعی نظیر روان‌شناسی، الهیات، واکنش‌های انسانی، ارتباط روح و ذهن و جسم به مطالعه پرداخت، و همزمان در مراکز تحقیقات سرطان مشغول شد و به بررسی تجربه دیگر افراد پرداخت. سپس، مطالعاتش درباره هیپنوتیزم را افزایش داد و بعد از فارغ‌التحصیلی از رشته هیپنوتراپی Hypnotherapy به افتتاح کلینیکی ویژه مطالعات ناخودآگاه اقدام کرد و به تحقیق درباره روح، ارتباط آن با زندگی، مرگ، بیماری و سلامت تمرکز کرد. اما بعد از تألیف مهمترین اثرش - «در آغوش نور» در سال ۱۹۸۷ میلادی - کارکرد هیپنوتراپی را انکار کرد و بر مبنای دانش و انواع یافته‌های NDE به بسط اندیشه خود اقدام کرد. بدین‌سان، امروزه ده‌ها میلیون نسخه از کتاب‌های بتی ایدی در اقصی نقاط جهان به فروش رفته و مهمترین اثرش نیز برای دو سال در فهرست پرفروش‌ترین‌های نیویورک تایمز قرار گرفت. از یک سو، او به انتشار تجربیات دیگران نیز علاقمند است و از سوی دیگر، با تجربه‌ای که طی چهل سال مطالعه انواعی از NDE داشته در بسیاری از کشورهای انگلیسی‌زبان به سخنرانی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی می‌پردازد.

موجب می‌شود. از سوی دیگر در تعمیم تجربه به احکام برخی «مغالطات» رخ می‌دهند. به عبارت دیگر، مغالطات این رهیافت به‌ویژه در تعمیم‌پذیری ناموجه احکام و توصیه‌ها آشکار می‌شود.

۲. تجربه مدنظر؛ آگاهی در NDE

تجربه‌های نزدیک به مرگ رخدادهایی اند که در آستانه مرگ و یا در فشارهای دشوار جسمی-روانی و اغلب به‌هنگام ایست قلبی، غرق‌شدگی، خفگی، بیماری‌های سخت، آسیب‌های جسمی شدید، عوارض زایمان، عوارض جراحی، اقدام به خودکشی و ... رخ می‌دهند. هرچند این تجربه‌ها شامل فراروی از مرزهای فضا، زمان و ادراک متداول محسوب می‌شوند (Tassell-Matamua, 2014, p 22-35)، همچنین مجموعه‌ای از آگاهی‌ها و احساسات متفاوت را نیز فراهم می‌آورند؛ مواردی نظیر احساس جدایی روح از بدن و رویت تن خویش از موضع بالا، شنیدن صدایی خاص، دیدن نوری شدید، رؤیت تونل یا حرکت صعودی از طریق راهرویی از نور یا تونلی که ختم به نور می‌شود، احساس امنیت و آرامش مطلق، حس آزادی و رهایی، مرور سریع خاطرات زندگی، ملاقات با برخی از مردگان و احساس بیزاری از بازگشت به تن^۱ و... . این تجربه‌ها به موضوع جذابی برای تحقیقات فیزیولوژیکی، روان‌شناختی و الهیاتی و البته تألیف کتاب‌های ماورایی و همه‌پسند تبدیل شده‌اند.

ایدی تجربه مشابهی را در ۱۸ نوامبر ۱۹۷۳ میلادی گزارش می‌دهد. در آن‌هنگام که برای عمل جراحی در بیمارستان بستری می‌شود^۲ و با آنکه فرآیند با موفقیت به پایان می‌رسد؛ اما

^۱ See: Pim van Lommel, *Consciousness beyond life: The science of the near-death experience*, 2010.

^۲ ایدی بعد از تولد هفتمین فرزندش، به‌دلیل مشکلات جسمی و جلوگیری از حاملگی مجدد به عمل جراحی توبکتومی Tubectomy مصمم می‌شود. از این‌رو، در شب ۱۸ نوامبر ۱۹۷۳ میلادی برای عمل جراحی در بیمارستان بستری می‌شود.

تحلیلی بر آگاهی برآمده از تجربه نزدیک به مرگ (NDE) در بهبود زندگی از منظر بتی ایدی / کیانی / ۲۰۹

در همان شب دچار خونریزی شدید می شود. او می نویسد: «دستم را پیش بردم تا زنگ پرستار را به صدا در آورم، اما هر قدر کوشش کردم، موفق به تکان دادن اعضای بدنم نشدم. احساس وحشتناک و عجیبی بر وجودم مستولی شده بود. گویی آخرین قطرات خون بدنم در حال تخلیه شدن بودند. صدای وزوز ملایمی را در سرم می شنیدم و به سقوط در خلأ ای توضیح ناپذیر ادامه دادم تا سرانجام بدنم کاملاً بی حرکت و بی جان شد... سپس انرژی و نیرویی تازه احساس کردم. درست مانند اینکه چیزی در وجودم ترکیده و یا رها شود. گویی روحم، ناگهان از میان سینه ام به پیش کشیده می شد و به سمت بالا صعود می کرد. انگار آهن ربایی عظیم، در حال بیرون آوردن روحم از کالبدم بود. نخستین احساسم، نوعی آزادی و رهایی بود. در این تجربه، هیچ چیز عجیب و غیرطبیعی وجود نداشت. من درست بر فراز تخت بیمارستان و نزدیک سقف اتاق در پرواز بودم. احساس آزادی ام نامحدود و نامشروط بود» (ایدی، ۱۳۸۷، ج ۱، ص ۳۸).

این سرآغاز آگاهی ای است که همچون یک بیداری معنوی برآمده از NDE موجب ترسیم رهیافت ایدی می شود. این رهیافت، نخست در بستر شرح تجربه ای او فراهم شده و برداشت های متفاوتی را موجب می شود. برای نمونه او می نویسد: «ناگهان خود را در کنار منبع انرژی عظیمی یافتم. متوجه قدرتی بودم که در پس این انرژی نهفته بود و چنان حرکت می کرد که گویی پایانی ندارد. هر چند آن صدا، انرژی و قدرت، بسیار شدید و شکوهمند و ترسناک بودند، اما دوباره دستخوش احساس مطبوع و خوشایندی شدم و بی درنگ با ملایمت به سمت آن توده عظیم کشیده شدم» (همان، ص ۴۶). ایدی از این تجربه، ماهیت جدید خویشتن را استنباط می کند؛ کالبدی با هاله ای از نور، سبک و بی وزن، متحرک و چابک که تجربه جدیدی از «بودن» را به همراه دارد. همچنین، توصیف این نحوه از بودن به دیدگاه های او پیرامون تله پورتاسیون (Teleportation)، تله پاتی (Telepathy) و نظایر آن منتهی می شود.

۳. رهیافت؛ آگاهی و بهبودی

شرح ایدی از NDE در بازخوانی وقایع، گفت‌وگوها و حتی مناظرها به مجموعه‌ای از استنتاج‌ها و راه‌کارهایی برای خودبهبودی گسترش می‌یابد، زیرا معتقد است: «ایمان سکون نیست، بلکه عمل است. شما با داشتن ایمان منتظر نمی‌مانید. وقتی ایمان دارید، حرکت می‌کنید» (Eadie, 1995, p 180). این نگرش نیز ریشه در تجربه ایدی دارد؛ آنجا که می‌نویسد: «درست مانند این بود که به وسیله گردبادی بی‌اندازه بزرگ بلعیده و طعمه آن شده باشم. هیچ چیز نمی‌دیدم مگر همان ظلمت شدید و تقریباً ملموس و محسوس. احساس می‌کردم به سمت آن توده پیش می‌روم. در دور دست، نقطه‌ای نورانی مشاهده کردم. توده سیاه رنگی که در اطرافم بود، پیش از پیش به شکل راهرو یا تونلی درآمد و خود را در حین عبور از میان آن مشاهده کردم. به میزان سرعتم افزوده شد و با شوق بیشتری به سمت آن نور شتافتم... ناگهان انفجاری از نور و عشق الهی در وجودم شکل گرفت و در حالی که به سوی او پیش می‌رفتم، پیوسته با خود می‌گفتم: به سرای اصلی رسیده‌ام. به خوبی می‌توانستم روح پاک و مطهر آن موجود نورانی را حس کنم. ناگهان استنباط کردم که به گونه‌ای توضیح‌ناپذیر، من نیز همواره بخشی از وجود همین موجود بوده‌ام. دیگر جای هیچ‌گونه تردیدی نبود. می‌دانستم با چه موجود جلیل و رفیعی رویارو شده‌ام؛ حضرت مسیح ... سپس زبان به سخن گشود و گفت: زمان مرگ تو هنوز از راه نرسیده است» (ایدی، ۱۳۸۷، ج ۱، ص ۴۶-۵۰).

این مواجهه برای ایدی به منزله گزینش و بازشناخت مسئولیت تداعی می‌شود: «در آن جمله نوعی هدف‌مندی، ماموریت و وظیفه برای خود احساس کردم... حس کردم زمان مرگم هنگامی فرا می‌رسد که مأموریت و یا معنا و مفهومی که من از دنیای فانی به دست می‌آوردم، به انتها رسیده باشد» (همان، ص ۵۰). رهیافت او در استنباط آگاهی برآمده از NDE در

تحلیلی بر آگاهی برآمده از تجربه نزدیک به مرگ (NDE) در بهبود زندگی از منظر بتی ایدی / کیانی / ۳۱۱

تحقق تحول شخصی، چنین قوام می‌یابد و از همین منظر و ذیل پروژه بهبود زندگی درباره مسائل گوناگونی سخن می‌گوید.^۱ در این میان، دو نگرش همچون بنیادی برای اندیشه ایدی درباره «بهبود زندگی» حائز اهمیت است:

۳،۱. انرژی مثبت و منفی

نور در تجربه مدنظر، سبیل دانش متعالی نیز هست؛ زیرا ایدی مشاهده آن را به منزله آگاهی از یافته‌هایی برای پاسخ به مسائل اساسی می‌داند. در این میان، او در نسبتی که میان نور و تاریکی برقرار می‌کند، درباره دو گونه انرژی مثبت (Positive energies) و انرژی منفی (negative energies) سخن می‌گوید؛ اینکه آدمی به اختیار قادر است تا برای جذب و دفع هر یک از آنها اقدام کند. هدف زندگی، در فهم تمایز انرژی مثبت و منفی در امور گوناگون است و اینکه گزینش انرژی مثبت در تمامی شرایط و موقعیت‌های گوناگون ضروری است (ایدی، ۱۳۸۷، ج ۴، ص ۱۴۵). این نگرش علاوه بر اینکه همچون بنیاد هستی‌شناختی جهان محسوب می‌شود، چشم‌اندازی برای کنش‌های انسانی نیز فراهم می‌آورد. او می‌گوید: «انرژی مثبت و منفی در مخالفت با یکدیگر اند و ضد یکدیگر عمل می‌کنند. هنگامی که بتوان این انرژی‌ها را در درون آرام کرد و بر آنها مسلط شد، بی‌درنگ به خدمت‌گزارانی تسلیم‌پذیر و فرمانبردار تبدیل می‌شوند. هر چیز مثبت، مثبت خود را جذب می‌کند و هر چیز منفی، منفی خود را. نور در جستجوی نور می‌شتابد و ظلمت شیفته ظلمت است. با این وجود، این حقیقت را نباید از یاد برد که ما حق انتخاب داریم و به راحتی می‌توانیم مثبت یا منفی باشیم؛ صرفاً با تفکر اندیشه‌های مثبت و بیان مطالب نیکو قادر خواهیم بود تا انرژی مثبت را به سوی خود جذب کنیم. من به وضوح، صحت و درستی این مطلب را در می‌یافتم. در آن لحظه، انرژی‌های متفاوتی را دیدم که انسان‌های گوناگونی را احاطه کرده بودند. من آشکارا

^۱. مواردی نظیر خداوند و نسبت او با جهان هستی؛ به‌ویژه انسان، مسئله جبر و اختیار، ویژگی قوانین طبیعت، اینکه زمین خانه ابدی نیست، فلسفه تعدد ادیان، اتخاذ موضع صحیح نسبت به انواع سازمان‌های مذهبی، نسبت مسیح با خداوند، جایگاه و منزلت مسیح.

می‌دیدم که چگونه انسانی با بیان مطالبی، این امکان را می‌یابد تا میدان انرژی اطراف اندام جسمانی خود را تحت تاثیر قرار دهد» (ایدی، ۱۳۸۷، ج ۱، ص ۶۸). ایدی بر تاثیر متقابل ذهن و انرژی‌های محیط تاکید دارد. اینکه آدمی با گزینش آگاهانه ذهنیات مثبت قادر است تا میدان سودمندی از انرژی را جذب کند. این واکنش دوسویه میان ذهن-عین بر اهمیت اراده در ارتقا وجودی خویش و بهبود زندگی استوار است.

۳،۲. قدرت شفادهی

بهبود زندگی بر بنیاد جهان‌شناسی مثبت و منفی انرژی فراهم می‌شود و برآیند این نگرش نیز در شفادهی، خودیاری، تحول شخصی قوام یافته و از همین منظر نیز پیشرفت و بهبودی را موجب می‌شود. ایدی تاکید دارد که انرژی‌های مثبت و منفی به لحاظ جسمی و روحی بر انسان تاثیر گذاشته و کاهش یا افزایش درد، ایجاد یا رفع بیماری، صحت یا وخامت شرایط روحی را فراهم می‌آورد. این مراحل و فرایند شفا، توسط روح و در باطن آدمی رخ می‌دهد. در واقع، آدمی مسئولیت کالبد خود را برعهده دارد و این تنها به خود او بستگی دارد که از قدرت نهفته در ژرفای وجودش برای سلامت جسم، ذهن و روح استفاده کند (ایدی، ۱۳۸۷، ج ۲، ص ۵۳). این نگرش بر مسئولیت فردی در استفاده از انرژی‌های مثبت برای تحول شخصی، خودیاری و پیشرفت تأکید دارد و شفا را فرایندی می‌داند که از تعامل روح و ذهن انسان آغاز شده و به جسم و زندگی او گسترش می‌یابد. ایدی می‌نویسد: «گفت‌وگوهای مثبت درونی، مراحل شفادهی را آغاز می‌کنند. آدمی پس از شناسایی و تشخیص بیماری یا مشکل خود، می‌تواند با بیان شیوه شفادهی و از میان برداشتن مشکلات، مراحل درمان خود را به صورت جمله‌ای مثبت و محکم به زبان جاری سازد... این مراحل می‌توانند شور و هیجانی در ارتعاشات اطراف شخص پدید آورند. ارتعاشات مثبت با مشاهده این وضعیت به جنب‌وجوش می‌افتند و در جهت بهبودی و شفادهی عمل می‌کنند» (ایدی، ۱۳۸۷، ج ۱، ص ۷۶). ایدی تاکید دارد که این به معنای انکار انواعی از بیماری‌های جسمی،

تحلیلی بر آگاهی برآمده از تجربه نزدیک به مرگ (NDE) در بهبود زندگی از منظر بتی ایدی / کیانی / ۳۱۳

ذهنی و روحی نیست؛ بلکه تنها انکار قدرت آنها در برابر ارادی انسانی است که از طریق مشیت الهی به انسان واگذار شده است. به عبارت دیگر، او تاکید دارد که نباید اجازه تسلط بیماری به حق زیسته که هدیه‌ای از جانب خداوند است، را به راحتی وا گذاشت.

۴. بررسی نگرش

نگرش ایدی حول تحلیل NDE را می‌توان از منظرهای گوناگونی بررسی کرد. در این میان و با توجه به تقریری که ایدی از آگاهی برآمده از تجربه برای بهبود زندگی ارائه می‌دهد؛ بررسی نگرش او حداقل از چند منظر حائز اهمیت می‌شود. نخست، بازخوانی روش شناختی ایدی در تفسیری که از تجربه خود به دست می‌دهد. سپس، فهم این مهم حداقل از دو جنبه، اشکالات استدلال او را روشن می‌سازد. از یک سو، اشکالات معرفتی برآمده از رویکرد روشی ایدی و از سوی دیگر، مغالطات این رهیافت به ویژه در تعمیم‌پذیری ناموجه احکام و توصیه‌ها.

۴.۱. روش بسط تجربه به آگاهی فراگیر

NDE نزد ایدی در پرتو مسیحیت و در پارادایم عصر جدید به گونه التقاطی تفسیر می‌شود. در واقع، او آگاهی برآمده از تجربه‌های خود را در نسبت با «معنویت عصر جدید»^۱ مدنظر

^۱ New Age Spirituality اصطلاحی است که از اواسط دهه ۱۹۸۰ میلادی در محافل دانشگاهی به کار می‌رود تا طیفی گاه گنج‌کننده از پدیده‌های «کل‌نگر» یا «ذهن-بدن-روح» را توصیف کند؛ از جمله طالع‌بینی، تارو و دیگر انواع پیش‌گویی، آیین‌های تسخیر، کانالیزه کردن ارتباط با ارواح و واسطه‌گری روحی، ایده‌های جادویی درباره وجود بدن‌های چندگانه و باورهای غیبی درباره کالبد‌های پنهان، تمرین‌های بدنی مانند یوگا، تای‌چی و چی‌کونگ، روان‌درمانی‌های محبوب و ایدئولوژی‌های مشاوره‌ای و نیز اشکال مختلف درمان که به عنوان «جایگزین» یا «مکمل» برای پزشکی مدرن شناخته می‌شوند. تعهدات هستی‌شناختی در این حوزه از نوعی «تعالی ضعیف» تا «درون‌ماندگاری شدید» متغیر است؛ از ترکیبی از ادیان بدوی، فلسفه‌های شرقی، و پدیده‌های روانی-غیبی گرفته تا شکلی بسیار خوش‌بینانه و آرمان‌گرایانه معنوی از اومانیزم. برای تفصیل نگاه کنید به:

Steven Sutcliffe and Ingvald Gilhus, *New Age Spirituality: Rethinking Religion*, 2014, p: 3.
Paul Heelas, *The New Age Movement: The Celebration of the Self and the Sacralization of Modernity*, 1996, p: 28.

Michael York, *The Emerging Network: A Sociology of the New Age and Neo-Pagan Movements*, 1995, p: 34.

قرار داده و از این معنویت‌گرایی به لحاظ روشی و صوری برای شرح تجربه استفاده می‌کند. بدین‌سان، بخش قابل توجهی از شرح ایدی از تجربه‌ها بر اساس اصول و ارزش‌های عصر جدید است. این مهم را به‌ویژه در نسبتی که ایدی میان NDE و برخی دغدغه‌های بنیادین در معنویت عصر جدید برقرار کرده به وضوح می‌توان شاهد بود؛ مسائلی نظیر برداشت‌های کوانتومی و انرژی‌محور از انسان و جهان، معنا و هدف زندگی، اصول و مراحل پیشرفت معنوی، اهمیت خدمت به دیگران، عشق‌ورزی، قدرت دعا، استعدادهای بشر، قدرت‌های انسانی، غلبه بر ناملائی‌ها و احساسات مخرب، خوددرمانگری، تحول شخصی، شفا و بهبودی، آرامش و امید، فلسفه رویا، مسئله خیر و شر، خودکشی، و سقط جنین. موضوعاتی متنوعی در معنویت عصر جدید مورد توجه قرار می‌گیرند؛ مواردی نظیر دین‌گرایی غیرسازمان‌یافته، معنویت شخصی، زیستن معنوی، تعادل میان ذهن و جسم و روح، رشد معنوی، کمال‌گرایی در متن زندگی، سلامت و روان‌درمانی، شفاگری و تندرستی، خودیاری، اهمیت احساسات به‌ویژه شادی و آرامش. در این میان، زیست معنوی فردگرایانه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ به‌گونه‌ای که برخی پژوهشگران تصریح داشته‌اند که معنویت عصر جدید را باید همچون دین غیرسازمان‌یافته (unorganized religion) توصیف کرد (Taves and Kinsella, 2014, p 84). معنویت فردگرایانه در نگرش ایدی در نظریه او پیرامون خود برتر، بخش ناب وجود و خود-الوهی آشکار می‌شود: «درک روحانی من زمانی دگرگون شد که تجربه نزدیک به مرگ داشتم؛ یعنی زمانی که برای اولین بار با خود برترم، بخش الهی وجودم، در تماس قرار گرفتم... همسو بودن با خود الهی چیزی است که باید همواره از آن آگاه باشیم. البته این فرآیندی است که باید پرورش یابد. دریافتم که این بخش الهی تنها برای دوره‌ای کوتاه، یعنی مدتی که ما اینجا بر روی زمین هستیم، به جسم متصل است» (Eadie, 1995, p 182). همچنین، اندیشه ایدی درباره اهمیت دین غیرسازمان‌یافته در عباراتی متعدد منعکس شده است. برای نمونه، وقتی که می‌نویسد:

تحلیلی بر آگاهی برآمده از تجربه نزدیک به مرگ (NDE) در بهبود زندگی از منظر بتی ایدی / کیانی / ۳۱۵

«مراقبت از روح کاری نیست که بتوان تنها از طریق آیین‌ها و مناسک انجام داد. وقتی بیش از حد درگیر مناسک می‌شویم، تمایل داریم بر خود آیین‌ها متمرکز شویم، نه بر روح» (Ibid, p 182). از یک سو کمال‌گرایی و رشد معنوی برپایه تعادل میان ذهن، جسم و روح از مولفه‌های بنیادین معنویت عصر جدید است (Sutcliffe and Gilhus, 2014, p 5). و از سویی دیگر، این تعادل سه‌گانه در معنویت عصر جدید به‌عنوان مسیر شفادهی و تحقق درمان و تندرستی معنا می‌شود (Sutcliffe, 2014, p 18). بدین‌سان، رشد و کمال معنوی نزد ایدی نیز در ایجاد تعادل در این سه‌گانه تفسیر می‌شود. او می‌نویسد: «معتقدم که جستجوی تعادل میان جسم، ذهن و روح ضروری است. وقتی در این حالت تعادل هستیم، روح دیگر در اسارت جسم نیست. روح می‌تواند جسم را کنترل کند و امیال دنیوی را به سطحی بالاتر ارتقا دهد. زمانی که به چنین تعادلی دست می‌یابیم، در مدتی که اینجا روی زمین هستیم، به خلاقانه‌ترین، روحانی‌ترین و طبیعی‌ترین شکل ممکن عمل می‌کنیم» (Eadie, 1995, p 181). ایدی شفا و تندرستی را نیز با همین نگرش تفسیر می‌شود: «با تلاش برای رساندن آگاهی خود به بالاترین سطح ممکن از درک روحانی است که می‌توانیم شفای خود، سپس یکدیگر و در نهایت، جهان را آغاز کنیم» (Ibid, p 184).

۴،۲. خطای معرفت‌شناختی انحراف تجربه

NDE امری روان‌شناختی-متافیزیکی است که نه تنها از چارچوب دانش روان‌شناسی فراتر می‌رود، بلکه مسائل جدیدی را برای مطالعات دینی-معنوی فراهم می‌آورد. زیرا نحوه‌ای از یافته‌های فراتر از زمان و مکان را مدعی می‌شود که به‌لحاظ معرفت‌شناختی با شهود عرفانی شباهت دارند و یا اینکه به‌منزلهٔ رخدادی در اثبات روح یا ساحتی مجرد از هستی انسان تلقی شده و همچون سندی برای اثبات معاد نیز به کار می‌رود. البته این تجربه‌ها ترکیبی از ویژگی‌های معرفتی، هیجانی و متعالی است که «دایرمدار آگاهی و احساساتی متفاوت حول یافته‌هایی نظیر افکار شفاف، تجربهٔ خروج از بدن، مشاهدهٔ نور شدید، مواجهه با موجودات

غیرمادی، مرور زندگی و تصمیم برای بازگشت به بدن قلمداد می‌شوند» (Greyson, 2006, p 394). از همین رو، تجربه‌گران نیز اغلب آن را وضعیتی خوشایند و الهام‌بخش قلمداد می‌کنند. بدین سان برخی پژوهش‌ها گواهی می‌دهند که NDE حاوی پیامدهایی مثبت در زندگی تجربه‌گران بوده است. این پیامدها شامل مواردی نظیر کاهش ترس از مرگ، افزایش احساس رفاه، ارتقای عزت نفس، قدردانی بیشتر از زندگی، کاهش علاقه به مادی‌گرایی، شفقت بیشتر و نگرانی نسبت به رفاه دیگران، تمرکز بیشتر بر خانواده، و صرف زمان بیشتر با عزیزان در مقایسه با دوران پیش از تجربه است.^۱ گرایش به معنویت و تمایل به ایجاد تحول معنوی، از جمله پیامدهای NDE است که در راستای بهبود زندگی فراهم می‌شود (Coppes, 2011, p 93). چنانکه اندیشه‌آیدی دایرمدار شرح و بسط همین رویکرد به حساب می‌آید. اما تلاش او برای تفسیر تجربه‌ها از دو منظر حاوی ایرادهایی است: نخست، معیاری برای داوری تجربه‌ها و تعیین صحت و سقم آنها مدنظر قرار نمی‌دهد. اگرچه برخی کلیت NDE را فاقد اعتبار دانسته^۲ و برای نمونه، آن را محصول توهمی که در شرایط خاص

^۱ . See: Natasha Tassell-Matamua and other, Does Learning About Near-Death Experiences Promote Psycho-Spiritual Benefits in Those Who Have Not Had a Near-Death Experience, pp: 95-115.

^۲ . درباره تحقق NDE عقاید متناقضی وجود دارد. چنانچه تحقیقات علوم اعصاب بیان می‌کند که این تجربه‌ها حالتی از توهم هستند که در اثر عوامل مختلف فیزیولوژیکی و روان‌شناسی رخ می‌دهند. به عبارت دیگر، برخی اندیشمندان روان‌شناس و پژوهشگران تجربی بیش از همه منکر این تجربه‌ها بوده‌اند؛ چنانچه اشخاصی نظیر کریس فرنچ Chris French، راسل نویس Russell Noyes، روی کلتی Roy Kletti، دانیل کار Daniel Carr، کارل یانسن Karel Jansen، ریک استراسمن Rick Strassman و ... در این باره به تفصیل سخن گفته‌اند. برای نمونه، کریس فرنچ معتقد است که این تجربه‌ها به منزله مکانیزم دفاعی است که در لحظه خطرهای شدید رخ می‌دهد (French, 2005). راسل نویس و روی کلتی اظهار کردند که این تجربه‌ها به منزله شکلی از خوددگرایی Depersonalization به حالتی گفته می‌شود که در آن، شخص خود را غیر واقعی یا دچار تغییرات شگفت‌آور احساس می‌کند که در شرایطی احساسی، همچون خطر تهدید جانی رخ می‌دهد و تنها به منزله نوعی توهم قلمداد می‌شوند (Noyes and Klett, 1977). پژوهش‌های کارل یانسن نشان داد که می‌توان تأثیرات این تجربه را با تزریق داخل وریدیِ کتامین ketamine بازآفرینی کرد و ریک استراسمن که طی پژوهشی درباره داروی روان‌گردان دی‌متیل‌تریپتامین Dimethyltryptamine به این نتیجه رسید که ترشح مقدار زیادی دی‌متیل‌تریپتامین از غده

تحلیلی بر آگاهی برآمده از تجربه نزدیک به مرگ (NDE) در بهبود زندگی از منظر بتی ایدی / کیانی / ۳۱۷

فیزیولوژیکی نظیر تغییر فشار خون در گوش داخلی می‌دانند (پترسون، ۱۳۸۹، ص ۳۴۴). اما با فرض صحت چنین تجربیاتی و اینکه NDE در مواردی حاکی از حقایق صحیح و کشف وقایع است؛ چرا که دامنه و محتوای تجربیات نشان می‌دهد که صرف شرایط فیزیولوژیکی نمی‌تواند به چنین آگاهی ختم شود که بعضاً فراتر از چارچوب ادراک حسی است؛ توامان توجه به این مسئله ضروری است که روایت آنها بدون تحلیل معرفتی و استدلال نارواست. ازینرو بکارگیری معیاری برای تعیین صحت تجربه‌ها حائز اهمیت است؛ به همان گونه که بکارگیری سنجه‌هایی جهت اعتبار شهود عرفانی از اهمیت برخوردار است. به عبارت دیگر، نه تنها فهم و برداشت درست از تجربه‌ها نیازمند ملاکات معتبری است؛ که تسری آنها نیز به دلایل متقن نیازمند است. حال آنکه این وجه از بیان به‌ویژه ناظر به فقدان مبانی هستی‌شناختی منسجم در نگرش ایدی مغفول مانده است. دوم، اگرچه مشاهده «مسیح» نقطه عطف تجربه ایدی است و اینکه تعهد به اعمال خواسته شده از طرف مسیح را وانمود می‌کند؛ اما در پارادایم معنویت عصر جدید، به شرح تجربه و اندیشه‌هایش اقدام کرده است. در واقع، اینکه او می‌کوشد تا تجربه‌ها را بر مبنای پارادایم عصر جدید تفسیر کند، مؤید این نکته است که اساساً، شرح تجربه و به‌ویژه ارائه راه کارهای عملی-معنوی برآمده از تجربه، متکی بر پیش‌فرض‌های تجربه‌گر است و یا وابسته به گزینش قالب روشی و چارچوب مفهومی است که توسط تجربه‌گر انتخاب شده و می‌کوشد تا تجربه خویش را مبتنی بر آن شرح و بسط دهد. از این‌رو، صرف تجربه فارغ از چنین مؤلفه‌ها و روش‌هایی حاکی از مفاد آن

صنوبری کمی قبل از مرگ یا نزدیک مرگ، عامل تحقق NDE است. از میان افرادی که در آزمایش او بودند، تنها دو نفر گزارش کردند که تجربه آنها توهم‌گونه بوده است؛ با این حال بسیاری از آنها گزارش کردند که احساس ورود به حالتی شبیه به تجربه نزدیک مرگ را داشته‌اند (Strassman, 2008). با این‌همه، NDE می‌تواند در مواردی بسیار درست و واقعی باشد؛ زیرا محتوای آنها اغلب شامل آگاهی فراتر از داده‌های حسی و شرایط فیزیولوژیکی در حال احتضار است. برخی از این تجربیات، مانند مشاهده دقیق رویدادهایی که فرد در حالت بی‌هوشی یا ایست قلبی نمی‌تواند به‌طور طبیعی درک کند، حاکی از نوعی ادراک یا کشف واقعیت محسوب می‌شوند؛ مواردی که توضیح آنها تنها با مکانیسم‌های زیستی ممکن نیست.

نیست؛ بلکه تفسیر تجربه به کمک چنین پیش‌زمینه‌هایی رخ داده و منطق بر پیش‌گزاره‌های تجربه‌گر آشکار می‌شود.

تفسیر NDE بر اساس معنویت عصر جدید متضمن برخی ایرادهای فلسفی، معرفت‌شناختی و هرمنوتیکی است. برای نمونه، بسیاری از مفاهیم بنیادین در عصر جدید همانند خود برتر یا الوهی، اتصال به کائنات و حتی تعادل میان جسم، ذهن و روح، بسان مفاهیم فاقد تعریف مشخص و پر ابهام هستند و از منظر فلسفی به آزمون‌پذیری نیاز دارند. بدین سان، این مفاهیم مبهم نمی‌توانند مبنای معرفت معتبر و یا استدلال قرار گیرند. به‌ویژه هنگامی که NDE به‌منزله یک آگاهی مبهم، در پرتو مفهومی با ابهام دیگر تفسیر شود؛ چرا که این رهیافت به ابهام زبانی و فقدان دقت مفهومی می‌افزاید. از سوی دیگر، موضوعات عصر جدید اقتباسی از سنت‌های گوناگون دینی-انسانی است. این مفاهیم بدون توجه به پیش‌زمینه‌های تاریخی و پیش‌فرض‌های فرهنگی، به‌گونه گزینشی کنار یکدیگر قرار می‌گیرند و اساساً، تفسیر تجربه بر اساس چنین پارادایم و مفاهیمی تنها به پیچیدگی آن می‌انجامد. همچنین، این نگرش بر تجربه‌گرایی ذهنی و فقدان معیار عینی استوار است که با فقدان استناد به ارزیابی عقلی می‌تواند به نوعی خودفریبی و توهم‌گرایی سوق یابد. حال آنکه، چنانکه گذشت، این تجربه‌ها نزد ایدی بسان حقایق کلی و جهان‌شمول تفسیر می‌شوند.^۱

۴,۳. از تجربه تا تعمیم ناموجه

ایدی با بهره‌گیری از آگاهی برآمده از NDE نه تنها می‌کوشد که امید و قدرت در رویارویی با چالش‌های زندگی را در مخاطب افزایش دهد، بلکه از این آگاهی برای ارائه پاسخ به پرسش‌های متنوع در زمینه‌های متفاوت نیز استفاده می‌کند.^۲ این مسائل متفاوت و پراکنده از داوری درباره ادیان و مذاهب، فلسفه تعدد ادیان و تاریخ مسیحیت گرفته تا

۱. نفی عقلانیت و حتی علم‌ستیزی، مخاطره نسبی‌گرایی، فقدان مسئولیت‌پذیری عینی، اهداف تجاری‌سازی از دیگر ایرادهای این رویکرد به حساب می‌آید.

۲. See: Betty Eadie, *Embraced By The Light: Prayers and Devotions for Daily Living*, 2001.

تحلیلی بر آگاهی برآمده از تجربه نزدیک به مرگ (NDE) در بهبود زندگی از منظر بتی ایدی / کیانی / ۳۱۹

ویژگی قوانین طبیعت، تنظیم روابط انسانی، ماهیت خیر و شر، توصیه‌هایی درباره صلح و غیره را شامل می‌شوند. بدین‌سان، این پرسش تداعی می‌شود که چگونه فردی به واسطه NDE قادر خواهد بود تا برای انبوهی از مسائل متنوعی در حوزه هستی‌شناسی، معرفت-شناسی، جهان‌شناسی، انسان‌شناسی و الهیات پاسخ ارائه دهد؟ در واقع، او آگاهی خود را بدون شواهد و تحلیل فلسفی تسری می‌دهد. ایدی از NDE اینگونه استدلال می‌کند که چون من در تجربه‌ام چنین یافته‌ام؛ پس دیگران نیز چنین می‌یابند و یا موجه است که چنین بپندارند و یا باید چنین عمل کنند. برای نمونه، او می‌نویسد: «درون هر یک از ما پناهگاهی وجود دارد که روح ما از آن سرچشمه می‌گیرد. ما اغلب ارتباط خود را با آن بخش روحانی یعنی خود الهی‌مان را از دست می‌دهیم. وقتی آگاهی از الوهیت خود را از دست می‌دهیم، منفصل و افسرده می‌شویم. این درک روحانی من زمانی دگرگون شد که تجربه نزدیک به مرگ داشتم؛ یعنی زمانی که برای اولین بار با خود برترم، بخش الهی وجودم مرتبط شدم» (Eadie, 1995, p 180). و یا می‌نویسد: «انرژی مثبت و منفی در مخالفت با یکدیگر بوده و ضد یکدیگر عمل می‌کنند. هنگامی که بتوان این انرژی‌ها را در درون آرام ساخته و بر آنها تسلط شد، بی‌درنگ به خدمت‌گزارانی تسلیم‌پذیر و فرمانبردار ظاهر می‌شوند. من به وضوح، صحت و درستی این مطلب را درمی‌یافتم. در آن لحظه، انرژی‌های متفاوتی را دیدم که انسان‌های گوناگونی را احاطه کرده بودند. من آشکارا می‌دیدم که چگونه انسانی با بیان مطالبی، این امکان را می‌یابد تا میدان انرژی اطراف اندام جسمانی خود را تحت تاثیر قرار دهد» (ایدی، ۱۳۸۷، ج ۱، ص ۶۸). این نحوه استدلال مصداقی از مغالطه تسری حکم و در مواردی دیگر، مغالطه تجربه شخصی به جای استدلال منطقی است؛ چرا که از یک تجربه شخصی و منحصر به فرد به نتیجه کلی، قطعی و فراگیر درباره ساختار هستی و واقعیت انسانی رهنمون می‌سازد. NDE نوعی تجربه درونی است که ماهیت آن مؤید تجربه‌گرایی شخصی و محدودیت معرفت است. بنابراین، آیا تجربه درونی و فردی می‌تواند به معرفت

عمومی و معتبر منجر شود؟ در واقع، تجربه‌های درونی ممکن است برای خود فرد به منزله معرفت درجه اول، به‌ویژه با رعایت اصول و ضوابطی خاص، اعتبار داشته باشند. اما برای اعتبار معرفتی نزد دیگران محتاج به معیارهایی نظیر تکرارپذیری، سازگاری و تبیین بین‌الذهانی است. بنابراین این گونه از تجربیات هر چند که برای شخص عمیق هستند؛ اما حجیت آنها نه تنها برای شخص، که به طریق اولی برای دیگران همواره معتبر نخواهد بود. به دیگر عبارت، تجربه فردی به تنهایی نمی‌تواند مبنای استدلالی معتبر برای همه انسان‌ها و ناظر به کلیت هستی باشد؛ مگر آنکه با روش‌شناسی دقیق، تکرارپذیر و بررسی‌های معرفت‌شناختی پشتیبانی شود. ام‌ایدی از این روش معرفتی-استدلالی برای توجیه باورهای خود استفاده نمی‌کند. در واقع، او آگاهی برآمده از NDE را به منزله امکانی برای تحلیل نتایج قرار نمی‌دهد و تجربه خویش را مقدمه پرسشگری فلسفی برای نیل به نتایج قطعی و تعمیم‌پذیر مدنظر قرار نمی‌دهد، بلکه تجربه‌ها را با اطمینان به احکامی کلی و فراگیر بسط می‌دهد. بنابراین، این استدلال نه تنها موید مغالطه تسری حکم است، بلکه مغالطات دیگری مانند مغالطه توسل به اکثریت (Appeal to Popularity)، مغالطه استقرای ناقص (Hasty Generalization)، توسل به احساسات (Appeal to Emotion) و یا استنتاج از احساس به حقیقت را نیز تداعی می‌کند.

۵. نتیجه‌گیری

خوانش بتی ایدی از NDE نمونه‌ای از تلاشی فردی برای تبدیل یک تجربه شخصی به نوعی آگاهی فراگیر است تا از آن نظامی برای تحول و بهبود زندگی به‌ویژه ناظر به خودیاری، شفای جسم-روح و معنا بخشیدن به رنج و درد استخراج کند. این مهم به‌خصوص در تفسیر او از پدیده‌هایی چون انرژی‌های مثبت و منفی، خود الهی و قدرت درون برای مدیریت بیماری، نمایانگر رویکردی است که بر توانایی‌های معنوی انسان در جهت تحقق زیست متعادل و معنادار تاکید دارد. زندگی خوب در این رهیافت با انتخاب آگاهانه انرژی مثبت،

تحلیلی بر آگاهی برآمده از تجربه نزدیک به مرگ (NDE) در بهبود زندگی از منظر بتی ایدی / کیانی / ۳۲۱

شناخت نقش نور و بازیابی انسان در پیوند با ساحت خود-الوهی فراهم می‌شود. ایدی با ارائه این رهیافت می‌کوشد تا تصویری برای مخاطبان پیرامون نحوه ارتباط آدمی با هستی و ترسیم معنای زندگی ارائه دهد. اما این نگرش حاوی نقدهای مهمی است. نخست اینکه، تجربه ایدی علی‌رغم جذابیت، در چارچوب معنویت عصر جدید تفسیر و صورت‌بندی شده است. اگرچه این معنویت از عناصر ادیان سنتی، عرفان شرقی، روان‌شناسی و گاه زبان علمی بهره می‌گیرد، اما ساختاری التقاطی و تلفیقی دارد و به دلیل فقدان بنیان‌های فلسفی روشن نیز دچار آشفتگی مفهومی، عدم دقت روش‌شناختی و خلاهای معرفت‌شناسی است. برای نمونه، بسیاری از مفاهیم بنیادینی که ایدی برای تبیین تجربه خود به کار می‌برد، نظیر «خود الهی»، «درمان روحی» و «تعادل جسم، ذهن و روح» فاقد تعریف‌های مشخص، حد و مرزهای مفهومی دقیق و آزمون‌پذیری است. گویی این مفاهیم، کارکرد القایی و احساسی و نه تبیینی-نظری دارند و از همین رو، بیشتر در زمره استعاره‌ها و باورهای شخصی تا مقولات قابل داوری و معرفت‌شناختی محسوب می‌شوند.

در تحلیل تجربه ایدی باید از تعمیم بی‌ضابطه تجربه‌های درونی به کل هستی یا نوع انسانی پرهیز کرد. در واقع، مواجهه فرد با نوعی آگاهی یا تجربه معنوی مستلزم تحقق تجربه‌ای عام و واقعیت کلی یا تعمیم‌پذیر نیست. از این رو، اشکال دوم خوانش به جنبه استدلالی ایدی باز می‌گردد؛ چرا که او بر مبنای تجربه خویش به ارائه توصیه‌ها و احکام کلی در باب ماهیت انسان، ساختار جهان، شیوه شفای درون و حتی داوری درباره خیر و شر اقدام می‌کند؛ درحالی که این شیوه از استنتاج، مبتلا به مغالطه تعمیم‌پذیری ناروا و خلط تجربه با استدلال است. برای نمونه، صرف مشاهده نور یا حس اتحاد با خود برتر در یک تجربه خاص نمی‌تواند مبنای ادعا درباره ذات جهان یا وظیفه همگان در مسیر معنویت قلمداد شود. از سوی دیگر، تکیه افراطی بر تجربه درونی، بدون ارجاع به معیارهای عقلانی یا سنت‌های فکری منسجم، به ذهن‌گرایی، نسبی‌گرایی افراطی یا حتی خودفریبی می‌انجامد. اهمال در

هرگونه کوشش برای انسجام بخشی نظری یا توضیح پیش فرض های معرفت شناختی سبب می شود تا روایت ایدی، بیش از آنکه یک نظریه معرفت پذیر درباره تجربه معنویت و بهبود زندگی باشد، بیشتر روایتی الهام بخش، احساسی و سنجش ناپذیر محسوب شود. حال آنکه بهره گیری از NDE در چارچوب علمی یا فلسفی مستلزم عبور از ساحت احساسات و روایت های فردی و ورود به جنبه های تحلیلی، نقادانه و مفهومی است. در غیر این صورت، این روایت تنها به مثابه ابزاری برای دلگرمی و معناجویی فردی باقی خواهد ماند و نه معیاری قابل اعتنا برای داوری های معرفتی و توصیه های هستی شناختی.

منابع

- ایدی، بتی (۱۳۸۷)، در آغوش نور، فریده مهدوی دامغانی، جلد ۱، تهران، نشر تیر.
- ایدی، بتی (۱۳۸۷)، در آغوش نور، فریده مهدوی دامغانی، جلد ۲، تهران، نشر تیر.
- ایدی، بتی (۱۳۸۷)، در آغوش نور، فریده مهدوی دامغانی، جلد ۴، تهران، نشر تیر.
- پترسون، مایکل و دیگران (۱۳۸۹)، عقل و اعتقاد دینی؛ درآمدی بر فلسفه دین، احمد نراقی و ابراهیم سلطانی، تهران، طرح نو.
- Atwater, Phyllis (1999), *Children of the new millennium*, New York, Three Rivers Press.
- Coppes, Christopher (2011), *Messages from the light*, Pompton Plains, New Jersey, New Page Books.
- Eadie, Betty (1995), *the divine spirit*, in: Handbook for the Soul by Richard Carlson, New York, and Little Brown.
- Eadie, Betty (2001), *Embraced By The Light: Prayers and Devotions for Daily Living*, Washington, Onjinjinkta Distribution.
- French, Chris (2005), «Near-Death Experiences in Cardiac Arrest Survivors», *Progress in Brain Research*, 150, 351-367.
- Greyson, Bruce (2006), «Near-death experiences and spirituality», *Zygon*, 41, 393-414.
- Heelas, Paul (1996), *The New Age Movement: The Celebration of the Self and the Sacralization of Modernity*, Oxford, Blackwell.
- Noyes, Russell and Roy Klett (1977), «Depersonalisation in the face of life-threatening danger», *Compr, Psychiat* 18, 375-384.

تحلیلی بر آگاهی برآمده از تجربه نزدیک به مرگ (NDE) در بهبود زندگی از منظر بتی ایدی / کیانی / ۳۲۳

- Strassman, Rick (2008), *Inner Paths to Outer Space*, Journeys to Alien Worlds through Psychedelics and Other Spiritual Technologies, New York, Park Street Press.
- Sutcliffe, Steven and Ingvild Gilhus (2014), *New Age Spirituality: Rethinking Religion*, New York, Routledge.
- Sutcliffe, Steven (2014), «*New Age, world religions and elementary forms*», Steven Sutcliffe and Ingvild Gilhus, *New Age Spirituality*, New York, Routledge, 17-35.
- Sutherland, Cherie (1990), «*Changes in religious beliefs, attitudes, and practices following near death experiences: An Australian study*», *Near-Death Studies*, 9, 21–31.
- Tassell-Matamua, Natasha (2014), «*Near-death experiences and spirituality: A personal reflective account*», *New Zealand Studies*, 18, 22–35.
- Tassell-Matamua, Natasha and other (2016), «*Does Learning About Near-Death Experiences Promote Psycho-Spiritual Benefits in Those Who Have Not Had a Near-Death Experience*», *Spirituality in Mental Health*, 19, 95-115.
- Taves, Ann and Michael Kinsella (2014), «*Hiding in plain sight: the organizational forms of unorganized religion*», Steven Sutcliffe and Ingvild Gilhus, *New Age Spirituality*, New York, Routledge, 84-99.
- Van Lommel, Pim (2010), *Consciousness beyond life: The science of the near-death experience*, New York, HarperOne.
- Van Lommel, Pim and other (2001), «*Near death experience in survivors of cardiac arrest: A prospective study in the Netherlands*», *The Lancet*, 358, 2039–2045.
- York, Michael (1995), *The Emerging Network: A Sociology of the New Age and Neo-Pagan Movements*, Lanham, Rowman and Littlefield.